

TAMÁS ATTILA

A „százéves” Illyésről

»...

*Addig tartott a győzelem hát,
míg átvonultak diadalvünkön
a reggelek, ringó szurony-menetben
reményt villogva távozon is –
Hogy is nyelgettünk volna győzedelmet,
hogy ha küzdelmet sem haraptunk?
Lett, ami lett.*

*

*Egy fecske nem csinál tavaszt, de
az első falevél a ház fölött
cikázva sárgán, mint a
már repülőkről leszórt hadparancsok,
az első falevél azonnal
megcsinálta az őszt,
a véglegest,
az általános visszavonulással...”*

Időszerűségét veszítette volna az illyési költészet?

Kevesen írtak, kevesen írnak ezeknél előbb sorokat.

Nagyobb erőknél kiszolgáltatottság vádját és a feladatoknak megfelelni nem tudás önvádját hordozókat.

Az a léthelyzet, igaz, nem állt újból elő, amely évtizedekkel korábban paraszthadak vezérének elképzelt szavait formálta lázító beszéddé, kacsalábon forgó várak romba dőlésének látomásait sem rajzolják elénk Illyés napjainkban leginkább forgatott költői alkotásai („úgy, hogy nyomukban / »fű nem nő«, s »kő kövön nem marad«...”) – másrészt szaporodó barázdák látványának, vasúti kocsiban utazó, terhét szelíd örömmel hordó fiatalasszony alakjának derűje sem sugározza ránk a maga régi frissességét, totális rendszerek poklainak mélyeibe is ritkábban kényszerítenek már egymás nyomába toluító, kíméletlen igazságoktól súlyos megnyilatkozásai. Illyés azonban – ha nem érte is már meg mindazt, amit a néhány évvel-évtizeddel nyomában járnival próbálók életének már részévé lett – mesterévé tudott lenni az olyan beszédnek is, amelyik leginkább ezekre az évekre bizonyult érvényesnek.

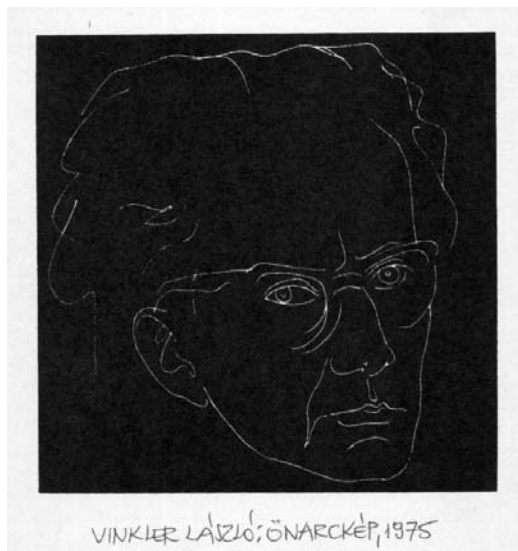
Így kézbe vehetjük a több részből fölépült (az előbbiekből részben idézett) *A fecske és a falevél* sorait is, akár például a *Bemutatóét*. S e kínzóan napjaink elevenébe vágó írásműveknek nem kell magukban állniuk, vagy éppen önmagukkal ellentétes szövegkörnyezetben megjeleníteniük: korszelethez nem köthető, azoktól azonban el sem távo-

lított – „időtlen” vagy csaknem időtlen – írói alkotások társulnak melléjük. A *boulevard Bourdonon* lágy tónusai arról is tanúskodnak, hogy emlékek idézése mindig időszerűvé válhat, az *Úvegvilág* egy küzdelmes élet ritka pihenőinek rövid időre fölcsilanó varázsával tud gyönyörködtetni – amint a le még nem hullott virágokra buroként ráfagyó harmat érint meg mesék káprázatával. Végső soron szépség-központúnak mondható ez a líra. A *Testvérek* a „vak éjjel” sötétje majd fényküllők sugarait villantó, majd árnyékos völgyekkel szembeesítő látványelemeknek a mámorával kínál, a *Kháron ladikja* a közelítő halálban is fölismerhető derű mozzanataival segít elfogadni az el nem fogadhatót. Az *Ifjú pár* szédülete a végtelig felfokozott életvágyat szítja tovább és tovább – „amíg lehet – a takarékos Nap alatt”. Az *Aggastyánok isszák az újbort* „az utolsó darázs zenezavában” valósítja meg a mindennapok elemeinek kozmikus összefüggésekbe emelését, míg az *Alkonyatban* és a *Rendtevés* a pusztulás abszolút uralomra jutásának színtereire, a *Sikererőfeszítés* pedig ezeknek a mélyeibe vezet. Az *elposványult idő* sokszázados történelmi távlatokban helyez el makacsul – és érthetetlenül – megismétlődő történéselemeket, míg *Az idő lebírása* az elmúlással szembe fordulás megnyilvánulásait magasítja monumentális összefüggések részeivé. A *Hiány a kéziratban* mítoszok és mesék dekoratív díszleteinek semmibe foszlását követő helyzetben rajzolja elénk az élet-megőrzés törvényeinek továbbélését.

Szorosan csak ritkán kapcsolódva történelmi idősíkokhoz, *rugalmasan* ugyanakkor idősíkok sokasága számára kínálva a kapcsolódás lehetőségeit.

*

Nem elegendő, hogy csak az emlékezés konvencionális gesztusaival köszöntsük a száz éve született lírikust – próza- és esszéíró, a drámaírás érdemes munkását. Szükséges az is, hogy arcának olyan vonásait is jobban előrajzoljuk, amelyek a lassan elhalványuló helyére illeszthetők.

VINKLER LÁSZLÓ: ÖNARCKÉP, 1975